

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgeve van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Redactie-sekretariaat: Postbus 7176 te Amsterdam.

Administratie: Pasteursingel 29b, Rotterdam-7

A. H. ALGRA — SLIEDRECHT

REUZEN

Genesis 6:1-4

Kok-Kampen geeft een wetenschappelijk commentaar uit op de boeken van de bijbel. In die serie is pas verschenen het eerste deel van een commentaar op Genesis. De schrijver is dr. W. H. Gispen. Hij heeft het boek opgedragen aan de nagedachtenis van zijn zoon Willem Hendrik Gispen, die in 1969 in Dordrecht gestorven is. Hij was veertig jaar oud en Dienaar des Woords.

Dat doet je iets, als je die naam leest. In Hardinxveld-Giessendam gaan nog de verhalen over de oude Willem Hendrik Gispen, de guitige en toch zo ernstige dominee uit de jaren rondom 1860. Het is iets bijzonders, als de HERE meer dan een eeuw lang aan een bepaald geslacht de Dienst van het Woord toevertrouwt.

Nog een tweede opmerking vooraf: dit boek kost zestig gulden. (Neem me niet kwalijk: het is f 59,90.) Dan hebben we een verklaring van Genesis 1-11. Heel Genesis zal dus wel zo'n driehonderd gulden komen te kosten. Niet mis. Toch is die prijs ook maar weer betrekkelijk. Ik heb hier liggen het boek dat je het eerste deel zou kunnen noemen van de serie commentaren, door Kok uitgegeven. Het is het boek van prof. Van Gelderen over Amos. Dat verscheen in 1933. In mijn exemplaar staat nog met potlood de prijs. Dat was toen f 7,25. Maar toen dat menige domineesvrouw aan haar man gevraagd hebben: „Had je dat dure boek nou écht nodig voor je preken?“

Gispen vertaalt en verklaart eerbiedig en uiterst voorzichtig. Hij vermeldt allerlei uiteenlopende verklaringen. Laten we ons nu bezighouden met Genesis 6:1-4. Daar staat hoe het komt, dat er reuzen op aarde kwamen, de geweldenaars uit de voortijd. Gispen vermeldt nog niet eens de opinie van Willem Bilderdijk. Die schreef in „De ondergang van de eerste wereld“ dat Adam en Eva voor de zondeval wel kinderen gehad zullen hebben, die niet met de zonde van hun ouders

meededen. Dat zouden dan de „zonen Gods“ zijn, waar Genesis 6 van vertelt. Gispen vermeldt wel de opvatting van mej. Ozinga, in haar boek dat in de R.B.-serie verschenen is. Mej. Ozinga verklaart de uitdrukking „zonen Gods“ als „mannen“ en denkt dat in Genesis 6 de veelwijverij wordt aangewezen en veroordeeld. Want de zonen Gods namen uit de dochters der mensen „die zij maar wilden“.

U weet dat zeer algemeen de uitleg is, dat met „zonen Gods“ de heilige linie van Seth bedoeld is en met „de dochters der mensen“ het geslacht van Kain. Dan krijg je in de preek over Genesis 6 deze toepassing, dat hier sprake is van het „gemengde huwelijk“. Geloof en ongeloof op één kussen.

Maar als je los van die traditionele verklaringen Genesis 6 gaat lezen, dan krijg je de indruk, dat hier iets verteld wordt, dat „verdacht“ veel lijkt op de heidense mythologie. De heidenen hebben hun verhalen over goden, die op de godenberg wonen, en over de balustrade heen kijken naar de aarde. Ze zien daar mooie vrouwen en schaken die. Uit de verbintenissen tussen goden en mensen worden dan de „halfgoden“ geboren.

Kan het zijn dat de bijbel zo'n heidense mythe opneemt en daar het hare van zegt?

Gispen haalt in dat verband pater De Fraine aan, die in deze richting gedacht heeft. Maar die er dan wel dit van zei: „de affirmatie strekt zich alleen uit over de israëlitische bijbeltheologische transpositie van het bericht, niet over de primitieve, mythologische of sagische ondergrond ervan“. Prof. Gispen vindt dat een moeilijke zin. Maar, zegt hij, diezelfde zin vindt u als aantekening in de Kath. bijbelvertaling (K.B.S.) en dan wordt het „iets eenvoudiger geformuleerd“.

Als U die (Willebrord)vertaling hebt, is het leuk om eens na te kijken in hoeverre diezelfde zin dan eenvoudiger gemaakt is!

Wat mij betreft, ik geloof dat we, wanneer we het bericht lezen zoals het op ons afkomt, inderdaad wel kunnen denken aan verwantschap met de heidense mythen. Maar „verwantschap“ is geen „afhankelijkheid“. Wij horen in Genesis 6 dat er reuzen op aarde waren en we begrijpen ook dat hun „geweldigheid“ van Góð kwam. Maar God zag dat ze hun geweldigheid gebruikten tot „geweld“ en toen kwam de HERE tussenbeide. Hij heeft de macht van de geweldenaars drastisch beperkt. Die reuzen werd aan het verstand gebracht dat ze schepsels waren. De maximumleeftijd wordt 120 jaar. Aan elke geweldenaar komt een einde. (Maar aan elke zachtmoedige ook).

Ik heb van een medicus eens gehoord, dat men in zijn vakkringen oog heeft voor het merkwaardige feit, dat de gemiddelde leeftijd van de mensen de laatste jaren zo sterk en snel is omhooggeklommen. Je hebt nu veel meer mensen die zeventig jaar worden, dan bijv. een halve eeuw geleden. Maar dat de absolute leeftijd niet is opgeklommen. Een halve eeuw geleden was het een zeldzaamheid als iemand honderd jaar werd. Dat kwam in de krant. En dat is nu nóg zo. Je hoort nooit van iemand die 150 jaar geworden is. Mogelijk zit daar iets in, dat we in Genesis 6:3 al horen:

„de mens... zijn dagen zullen honderd twintig jaar zijn“.

Misschien kan iemand die door zijn vakwetenschap hier verstand van heeft, in „Opbouw“ zijn mening eens aan ons doorgeven?

De boodschap van Genesis 6:1-4 is in ieder geval, dat er in de voortijd reuzen waren, geweldigen, geweldenaars, maar dat de HERE aan hun macht en geweld

paal en perk gesteld heeft. Dát leerden de heidenen niet, in hun mythen! Dat leerde Israël wel, in zijn Heilig Boek.

Wij weten trouwens dat niet alleen de „voortijd“ reuzen kende. Wij kennen ze ook. De giganten. Alleen zit het hem nu niet in het postuur van een enkele man, maar in het „reus-achtige“ van de concerns, van de economische machten, van de staatsmacht hier en daar. „In de greep van het reus-achtige“ noemde Rijnsdorp één van zijn boeken. Hoevelen zitten er niet in die greep! Het is juist het duivelse van de „reuzen“, ook van onze tijd, dat ze doorlopend geweld plegen.

Wanneer er in Genesis 6:2 staat dat de zonen Gods de dochters der mensen namen, „wie zij maar verkozen“ dan zou ik bij dat laatste eerder aan geweld denken, dan aan veelwijverij of ongeremdheid. Zoals in de wetten van Mozes, en bijvoorbeeld ook zeer duidelijk in Amos 2:7 aangewezen wordt: „de machtigen buigen de weg der weerlozen om“ en „vader en zoon misbruiken één-en-hetzelfde huis-slavinnetje“.

Hoeveel weerlozen kunnen het uitschreeuwen tot God, dat geweldenaars hún weg hebben omgebogen? Kleine zakenmensen roepen dat uit tot de levende God. Verdrukte minderheden roepen dit tot in de oren van Jahveh Zebaoth. Er zijn ook enkele staten met onderdrukte méerderheden. En ergens is er misschien onder ons nog een huistiran.

Van al zulke lui en al zulke machten zingen we, in het geloof aan de waarheid van Genesis 6:

„God zal de nederlaag bereiden aan hen die bouwen op geweld“
(Ps. 33:6 nieuwe berijming)

In dit nummer:

Pagina 33
Ds A. H. Algra,
Reuzen (Gen. 6:1-4)

Pagina 34
Drs H. de Jong,
Een boek uit het vrijgemaakte leerhuis (2)

Pagina 35
Prof. C. Veenhof,
Het Heilig Avondmaal in geding!

Pagina 36-37
D. W. L. Milo,
Een van deze kleinen
Ds H. Amelink,
De brief aan de Efeziërs

Pagina 38
K. Janssens,
Dirk Rafaelsz. Camphuysen
- een vergeten dichter uit de Gouden Eeuw - (2)

H. DE JONG — AMSTERDAM

EEN BOEK UIT HET VRIJGEMAAKTE LEERHUIS

(2)

F. van Deursen, Psalmen I
De voorzeide leer, dl 1j
Barendrecht, 1974.
Prijs f 35,—.

We komen nu tot de uitleg der afzonderlijke psalmen. Twaalf stuks worden in dit eerste deel behandeld. Aangezien het geheel in twee delen zal worden uitgevoerd, zullen we moeten aannemen, dat niet alle honderdvijftig psalmen een beurt krijgen. Misschien mag ik dan, als dat tenminste nog niet te laat is, de schrijver de suggestie doen om in het tweede deel zijn keuze te verantwoorden. Waarom 1, 2 en 15 wel en 3-14 niet, bijvoorbeeld. Maar dit in het voorbijgaan. Een kenmerkende trek van de geboden uitlegging is, dat ze op concretisering uit is, dat dus achter de psalmtekst gezocht wordt naar de concrete en bij voorkeur historische situatie waaruit hij geboren is, om zich daardoor bij de verklaring te laten helpen. Het bevreemdt dan ook niet, dat de opschriften boven de psalmen, vooral die welke naar zulke historische situaties wijzen, serieus genomen en in de uitleg verwerkt worden. Nu is er inderdaad geen reden voor dat we deze opschriften lichtvaardig zouden negeren. Maar iets anders is toch, dat we ze als aanwijzingen voor de verklaring gebruiken. Bij vele psalmen krijgen we immers de indruk dat opschrift en inhoud van het lied met elkaar verbonden zijn via associaties, die ons merendeels ontgaan en ook moeilijk te achterhalen zijn. Zouden de concretiserende opschriften niet meer toepassingen achteraf kunnen zijn? Zoals dat het geval lijkt bij het gebed van Jona in de vis, Jona 2:1 v.v.?

Maar ook zonder dat er een historisch opschrift voorhanden is, tracht de schrijver concrete achtergrond te reconstrueren. Dat is me vooral opgevallen bij de behandeling van ps. 46 (pag. 335 v.v.). Te overwegen is de typing, dat deze psalm uit de school van Jesaja komt, vanwege het immanuël-thema. Maar kunnen we zover gaan, dat we de belegering van Jeruzalem door Sanherib rond het jaar 700 v. Chr. tot in de finesses toe in de psalm terugvinden? Zeker, het overtuigt bijna, als we bij vers 6b: „God zal haar (d.i. de stad Gods) helpen bij het aanbreken van de morgen” als commentaar 2 Kon. 19:35 aangehaald vinden: „In die nacht ging de Engel van Jahweh uit en sloeg in het leger van Assur honderdvijftigduizend man. Toen men vroeg in de morgen opstond, zie zij allen waren lijken.” Maar bij vs 5a: „Een rivier — haar stromen verheugen de stad Gods”, (een gegeven dat

Kerkelijk Leven

zeer moeilijk in te passen is in het gebeurtenisverloop van Jeruzalems belegering en ontzet in de dagen van Hizkia en Sanherib), lezen we: „...als we bij dit moeilijke vers tot een aanvaardbare verklaring willen komen, zullen we wel aan beeldspraak moeten denken.” Ik vraag me toch af of de beslissing: dit of dat is beeldspraak, zo niet wat willekeurig genomen wordt, namelijk in die gevallen, waarin we met onze concretisering vastlopen. Methodisch overtuigt dat niet.

Maar afgezien daarvan, is het voor de uitleg van een psalm of van een lied in het algemeen nodig dat we de concrete achtergrond waaruit het ontstaan is, kennen? Naarmate een gedicht goed is, zal het in zichzelf begrijpelijk zijn. Een dichter namelijk probeert in een gedicht een concrete ervaring zo onder woorden te brengen, dat anderen met weer andere concrete ervaringen zich er in thuis kunnen voelen. Er zit dus in een gedicht als zodanig een richting van het concrete naar het bovenpersoonlijke, van het bijzondere naar het algemeen-geldige. Dat gaat zeker op voor het psalmboek, dat juist om die reden een huis met vele woningen is. Uitdrukkingen als: het water is tot aan de lippen gekomen, kunnen een veelheid van concrete situaties tot achtergrond hebben en dat is juist de kracht ervan. Daarom ben ik bang dat je een psalm, door hem bij de uitleg te concretiseren, eerder van de mensen verwijderd dan hun naderbij brengt. Je volgt dan een richting die tegengesteld is aan die welke in de psalm zelf zit. Bovendien wek je op de manier de suggestie, dat de Schrift ook in z'n details een eenvoudig en begrijpelijk boek is, wat hij, geloof ik, veel minder is dan wij zouden willen.

Hoer zeer het dus goed is, in de Schrift op data en concrete historische situaties te letten, in het psalmboek kan dat slechts in een beperkt aantal gevallen. Dat is niet erg; de psalmen hebben dit niet nodig, ze spreken met heldere stem boven de concrete situatie uit.

—o—

Zijn de psalmen dan tijdloos of boventijdelijk? Nee, dat is het andere uiterste. Zij zijn uit het tijdperk van Gods openbaring aan Israël en dus uit een andere verbonds-bedeling dan de onze. Dat

maakt ze voor gebruik door ons niet ongeschikt en meerdere overstijgen zonder meer deze bedelingskaders. Maar bij andere voel je duidelijk een barrière. Dat is wat mij betreft het geval bij de 'onschuldspalmen', waarvan er een, de 26ste, in dit boek besproken wordt (pag. 243 v.v.). „Ik heb in onschuld gewandeld” (vs 1). Terecht wijst de schrijver de gedachte af, dat dit een farizeese psalm zou zijn. Terecht bestrijdt hij ook de mening, dat er onder Gods volk slechts twee typen zouden bestaan: de farizeeër en de tollenaar; en dat deze psalm, die van de tollenaar niet kan zijn, **dús** van de farizeeër is. „De Schrift kent nog een derde type: de rechtvaardigen!” (pag. 246) Dit is zuiver het geluid van A. Janse in zijn boek „Van de rechtvaardigen”, waar we allemaal erg veel aan te danken hebben.

Toch wil ik vooral op dit punt het gesprek met de school van 'De voorzeide leer' op gang brengen. De gedachte van A. Janse heeft in het verleden felle en veelszins ook onwaardige bestrijding ontmoet. Als je je daarvan distancieert, wil dat toch niet zeggen, dat je het met de gedachte zelf in alle opzichten eens bent. Ik voor mij heb hier twijfels, die in de loop van de tijd niet minder geworden zijn.

Is het werkelijk een marcionistische zin, als men stelt: „Het schuldbesef is onder het N.T. verdiept”? (pag. 244) Marcion zette beide testamenten in een onverzoenlijke tegenstelling tegenover elkaar. Dat is toch iets

anders dan door de hele bijbel heen, van het begin naar het einde, een ontwikkeling te zien lopen van minder naar meer.

Die ontwikkeling, verdieping, is er toch in de Bijbel, juist ten aanzien van zonde en genade? „Wet doet zonde kennen”, zegt Paulus (Rom. 3:20). Inderdaad, de wetsbedeling maakt in toenemende duidelijkheid openbaar wie wij mensen zijn. Ze laat zien, dat het Oude Verbond, dat God met zijn volk gesloten heeft, eindigt in een échec, in een caricatuur: God als een boeman tegenover zijn ongehoorzame volk (Jer. 31:32). Naarmate dit duidelijk wordt opent de Here dan echter ook het uitzicht op een nieuw verbond, waarin Hij de gehoorzaamheid zal **geven** en de zonden **vergeven**. Wij die weten van dit nieuwe verbond, zelfs van de sluiting ervan — we vierten die aan elk avondmaal —, kunnen wij nog op dezelfde wijze onze onschuld en rechtvaardigheid betuigen als in ps. 26 gebeurt? Of moeten we zeggen: Christus is de enig overgebleven rechtvaardige en onschuldige gebleken. Deze psalmen zijn van Hem geworden. En alleen achter Hem aan, gelovend in Hem, zingen wij ze mee.

—o—

In de achter ons liggende adventstijd heb ik me weer eens opnieuw bezig gehouden met de priester Zacharias en zijn vrouw Elisabeth, over wie Lucas schrijft in Luc. 1:6: „Zij waren beiden rechtvaardig voor God en leefden naar alle geboden en eisen des

In Memoriam I. Dorr

Zoals de lezers reeds weten uit „Opbouw” van vorige week, is het bestuurslid van de persvereniging „Opbouw”, de heer Dorr uit Eindhoven, plotseling overleden. Wij willen hem als bestuurslid kort gedenken. De honderden mensen, die zijn begrafenis meemaakten, toonden door hun aanwezigheid alleen al, dat de heer Dorr bij velen een grote plaats innam. Wij denken vooral aan de plaats, die hij in de gemeente van Eindhoven had en aan zijn activiteiten voor de jeugd.

Onze verslagenheid is groot.

Schrijven deed hij niet, hoewel hij enkele artikelen voor „Opbouw” in de pen had. Als schrijver kennen de lezers hem dus niet, maar als stumulerend figuur achter de schermen zullen we hem erg missen.

De laatste weken waren we bezig met de voorbereiding van de eerstkomende jaarvergadering van de persvereniging. Het onderwerp, de godsdienstige opvoeding in gezin, kerk en school, dat aan de orde gesteld zal worden, kwam van de heer Dorr. Hij bereidde voor de Kerst deze zaken reeds voor en kwam enthousiast met nog meer plannen.

De Here heeft hem ineens uit zijn gezin, uit zijn werkkring en uit het bestuur van de persvereniging weggenomen. Zijn plannen liggen voor ons en wij willen proberen deze in zijn geest uit te werken.

Broeder Dorr was een markant figuur; zijn kracht lag niet in het analyseren van problemen, maar in de directe keuze van het juiste Schriftwoord voor de dagelijkse geloofspraktijk. Daarin was hij ook geheel eigentijds, zonder gewild te doen. Zijn naaste omgeving zal het gemis smartelijk voelen; wij gedenken hierbij in het bijzonder in ons gebed zijn vrouw en kinderen. Mogen zij zich op deze moeilijke weg gedragen weten door de liefde van onze hemelse Vader.

Bestuur en Redactie

Heren, onberispelijk." Het is duidelijk: hier hebben we de rechtvaardige, zoals we hem ook in het psalmboek ontmoeten, de rechtvaardige van het Oude Verbond. Ik denk dat Lucas hem aan het begin opzettelijk thematisch opvoert, om aan deze Zacharias te demonstreren, dat bij het dagende licht van Christus de ster van deze onberispelijkheid verbleekt en ook de rechtvaardige een door het geloof in Christus **gerechtvaardigde** moet worden. Want Zacharias doorstaat de confrontatie met de engel Gabriël niet, die hem als nieuwtestamentische boodschapper tegemoet treedt. Dat was maar geen zonde uit zwakheid bij Zacharias. Hier faalde een mens op het hoogtepunt van zijn leven. Ik bedoel niet, hem dit persoonlijk zo zwaar aan te rekenen — wie ben ik? —, maar ik let nu op de plaats waar hij in de geschiedenis van het heil gesteld was. God laat aan zijn voorbeeld zien, dat de oudtestamentische rechtvaardige niet zomaar onveranderd het nieuwe verbond kan binnen stappen. Dat gaat door een crisis heen.

Als je zo aan het begin van het N.T. deze Zacharias tegen komt, kan de gedachte je bekruipen: voor wie Christus ook in de wereld gekomen is, voor Zacharias was dat in ieder geval niet nodig, die was al rechtvaardig en onberispelijk. — Totdat je doorleest... Het begin van Lucas' evangelie laat zien, dat het échec van het oude verbond, waar Jeremia van sprak, zich ook moest voltrekken aan de gelovige rest, die uit Israëls verbondsgeschiedenis was overgebleven. Dit spitste zich nog toe rond Golgotha. Daar is van de kleine rest-gemeente Judas tegenwoordig, maar als goddeloze, immers verrader van zijn Meester. En daar is ook de rechtvaardige in de persoon van Petrus, maar falend, immers zijn Meester verloochenend. We moeten hen niet op één hoop vegen, Judas en Petrus, deze goddeloze en deze rechtvaardige, ze staan tegenover elkaar, maar in een gebroken en onzuivere tegenstelling. De enige rechtvaardige die over blijft is Jezus zelf. Op het moment dat het nieuwe verbond in zijn bloed gesloten wordt, is het échec van het oude verbond ten volle gebleken. Sedert dien hebben we Hem voor ogen als we de psalmen zingen.

Daarmee zijn de rechtvaardigen, die in het psalmboek hun onschuld betuigen, niet voor farizeese huichelaars verklaard. Zij leefden en spraken bij het openbaringslicht dat ze toen hadden, in de tijd dat God nog niet ten einde toe met zijn volk in het gericht was getreden. Maar wie tijdens en na dit gericht deze psalmen wil zingen, kan dat alleen maar doen als discipel van de Here Jezus en dan geldt wat ergens van Jezus en zijn discipelen geschreven staat: "...en Jezus ging voor hen uit, en zij waren zeer verbaasd, en zij die volgden, waren bevreesd" (Marc. 10:32). Niet dat Gods gericht ons altijd en overal voor ogen staat: "volmaakte liefde drijft de vrees uit" — adviseert de apostel (1 Joh. 4:17 v.v.). Maar wie kent niet bij tijden de schrik des Heren? Als we die nooit kennen, vrees ik dat wij zijn als de rechtvaardigen, die geen bekering nodig hebben, Luc. 15:7 — een Schriftplaats, die

voor mijn gevoel zeer kenmerkend, ontbreekt in het tekstregister van A. Janse's boek.

—o—

Zeker, Christus ontbreekt niet in het psalmencommentaar van Van Deursen. Zijn werk ligt, door God vóórgezien, ten grondslag aan het verbond, waarin de rechtvaardige staat en leeft en Hij staat verder, op de wijze van Israëls offercultus, in voor de zwakheden, die nog tegen onze wil in ons overgebleven zijn (zie pag. 248). Hij is aanwezig als de verbondsgrondslag (pag. 251). Maar de gedachte, dat het Oude Verbond, waartoe het psalmboek behoort, steeds duidelijker een crisis binnengeleid wordt, waarin zelfs de rechtvaardige niet kan bestaan en dat er aan het eind maar één over blijft, die dat wel kan, Jezus Christus, m.a.w. dat het verbond, waarvan de psalmen als verbondslieken zingen, niet maar Jezus Christus en zijn werk tot grondslag heeft, maar ook op Hem uitloopt — die gedachte ontbreekt in dit boek.

En dat bepaalt, als ik tenminste goed aanvoel, ook de sfeer ervan. Die sfeer is er een van gemoedelijke verbondsgezelligheid, die hier en daar haast in kneuterigheid ontaardt: "Ziet u, dat het bij Jahweh wat kan lijden?" (pag. 266). Deze gemoedelijkheid heeft trouwens als keerzijde een zeer harde taal naar de kant van hen die als goddeloos bestempeld moeten worden (passim), een taal waarin ik de sparende deernis mis, die zo kenmerkend is voor de wijze waarop bijvoorbeeld Petrus over Judas spreekt, Hand. 1:16 v.v. Alsof Petrus zich bewust is, hoe dicht hij bij Judas gestaan heeft. Als daar nog tijd voor is, laat Van Deursen dan oppassen bij wat hij in het tweede deel over de wraakpsalmen gaat zeggen.

Ik weet wel, de schrijver is bang voor gemakzucht van mensen die zeggen: wij zijn allemaal zondaars. Terecht wijst hij erop, dat het toch echt de bedoeling is van het verbond, dat God met ons sluit, dat wij "de goddeloosheid en wereldse begeerten verzakende, bezadigd, rechtvaardig en godvruchtig in deze wereld leven." Maar laten wij het vooral christelijk houden, want de apostel vervolgt: "verwachende de zalige hoop en verschijning der heerlijkheid van onzen groten God en Heiland, Christus Jezus, die zich voor ons heeft gegeven om ons vrij te maken van alle ongerechtigheid, en voor zich te reinigen een eigen volk, volijverig in goede werken" (Tit. 2:12-14).

Geen misverstanden, dit laatste aanvaarden ds Van Deursen en de school waartoe hij behoort volkomen. Wat ik als vraag aan hen heb, kan duidelijk zijn: moet Christus niet duidelijker ter sprake komen, als we het over de psalmen hebben? Niet alleen bij het fundament, maar, om zo te zeggen, bij elke steen die op dat fundament gemetseld wordt. Anders gevraagd: is deze psalmen-uitleg, die zo uit is op historische concretisering, ten diepste toch niet onhistorisch, omdat hij te weinig let op de bedelingen in de verbondsgeschiedenis? Is er zo eigenlijk wel verschil tussen oud en nieuw verbond? Ik heb de indruk, dat het nieuwe verbond

hier als een fundament onder het oude geschoven wordt. Kan dat? Is dat inderdaad niet onhistorisch?

Maar misschien berust alles wel op een accentverschil. Het is waar, dat een mens niet voortdurend in die **gerichtsernst**, waarover ik het had, kan leven. Mischien dat hij die slechts zelden bereikt. Het is mogelijk, dat voor doorgaans deze school gelijk heeft en voor soms ik. Deze opmerking lijkt na al het gezegde vreemd, maar toch maak ik haar. Ik ben namelijk bang om een verschil van inzicht op een zo moeilijk terrein tot een tegenstelling op te blazen. Het is toch mogelijk, dat we beiden tegen aspecten van de waarheid aankijken.

Ik weet zelf maar al te goed dat er situaties kunnen zijn, waarin je met alle verontwaardiging van een psalm zeven je onschuld voor God betuigt. Daarbij denk je niet dadelijk aan Christus. Dan gebruik je het psalmboek rechtstreeks. Maar heb ik dat nu alleen, dat, wanneer ik later nog eens aan zo'n situatie terugdenk, mij dit psalmgebruik niet zo gemakkelijk meer afgaat? Een ander inzicht krijgt dan de overhand: **tesamen** zijn wij afgeweken (naar ps. 14). Dit doet dat eerste Schriftgebruik niet te niet;

het is zonder meer een genade om in je gekwetst rechtsgevoel opgevangen te worden door het psalmboek. Maar later, als je toorn gezakt en je verontwaardiging geluwd is, kom je met hetzelfde weer anders voor God.

Wij kunnen er niet omheen, dat Paulus in Rom. 3:10-18 uitgeroemd met psalmwoorden een beschuldiging opbouwt, die tot ons **allemaal** gericht is: "Wij weten, dat de wet tot hen spreekt, die onder de wet zijn, opdat **alle** mond gestopt worde..." (Rom. 3:19). Het typische van de Bijbel is, dat hij eerst de scherpe antithese stelt tussen de rechtvaardige en de goddeloze en vervolgens deze antithese in de crisis brengt. En er is er maar één die uit deze crisis als rechtvaardige tevoorschijn komt. Bij het veelsoortige gebruik, dat het psalmboek ons toestaat komen we **tenslotte** bij Hem terecht. Aan de verhouding tot Hem wordt uiteindelijk duidelijk, wie goddeloos en wie rechtvaardig is.

Maar genoeg nu. Ondanks de gestelde vragen blijf ik het boek van ds Van Deursen een rijke en verrijkende studie noemen die in de boekenkast van het gezin, de studieclubs en de pastorie z'n bruikbaarheid zal bewijzen. De prijs hoeft geen verandering te zijn, die roemt tegen de inflatie.

C. VEENHOF — KAMPEN

Het Heilig Avondmaal in geding!

De „zaak-dr Wiersinga" houdt nog steeds de gemoederen bezig. Zelfs in toenemende mate. En dat is geen wonder. Want het blijkt al duidelijker dat het daarbij gaat om een van de meest essentiële momenten van het christelijk geloof. En daarbij om niet minder dan het al of niet voortbestaan van de (synodaal) Gereformeerde Kerken als **gereformeerde** kerken.

We willen er daarom ook hier enkele opmerkingen over maken. Niet in de houding van iemand die zich met eens anders zaak bemoeit, maar vanuit de diepe overtuiging dat daarin ook het „tua res agitur", het „ook uw zaak is er mee gemoeid", geldt. Zoals men weet heeft de laatste gehouden generale synode zich opnieuw met deze kwestie bezig gehouden. De synode schreef als resultaat van haar herziene bespreking van deze zaak een brief die uitmunt door waardigheid en bewogenheid. Hij steekt wat dat betreft ver uit boven vele kille synodale epistels uit het verleden. De synode doet in haar brief een hartstochtelijk beroep op dr Wiersinga.

Ik zal daaruit het meest essentiële gedeelte citeren. Hier is het: „Wanneer de synode thans een klemmend beroep doet op uw bereidheid het oordeel van de kerk te eerbiedigen en u trouw te houden aan haar belijdenis, is ze ervan overtuigd u niet een te zware last op te leggen. Ze kan niet in-

zien dat de grote nadruk die u gelegd wilt hebben op de „effectieve", de heel het leven in al zijn verbanden vernieuwende kracht van de verzoening, u zou moeten nopen te ontkennen of te bestrijden dat Christus in onze plaats het gericht van God heeft gedragen.

Naar het oordeel van de synode zijn deze twee zijden van de belijdenis der verzoening zó nauw met elkaar verbonden, dat de éne zijde slechts samen met de andere als het evangelie van de verzoening kan worden verkondigd en beleden, ook al zal de één geneigd zijn de nadruk meer te laten vallen op de eerste en de ander op de laatste. Wij zijn nu eenmaal, ook in het verstaan van de rijkdom van het evangelie, beperkte mensen.

Behoeft daarom aan het aspect van de verzoening waardoor u zich bijzonder aangesproken weet, geenszins tekort gedaan te worden, aan de andere kant voelt de synode zich gedrongen ook het volgende onder uw aandacht te brengen. Wanneer u zoudt menen de vrijheid te moeten vragen om in uw preken over de plaatsbepalende betekenis van het verzoeningswerk van Christus, het dragen door Hem van het gericht van God in onze plaats te ontkennen of te weerspreken, vraagt u naar haar stellige overtuiging te veel. Door dit te ontkennen of

Vervolg op pag. 38

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

EEN VAN DEZE KLEINEN

Mevrouw MacCallum van Taynault is overleden. Vrij plotseling, naar de Oban Times ons meldde. U kende haar nog niet? Wij aanvankelijk ook niet; maar dat komt wel als u een beetje scottophiel wordt, nogal van Schotland gaat houden. En het lezen van de heerlijke Oban Times — die opzettelijk in de negentiende eeuwse trant wordt geredigeerd en daar zeer wel bij vaart — brengt u mevrouw MacCallum nader.

Wanneer daar een dorpeling overlijdt, kan dat op verschillende manieren in de openbaarheid worden gebracht. Het eenvoudigst gaat dat in de alfabetische kolom van persoonlijke berichten: een korte omschrijving van plaats en omstandigheden, persoonlijke gegevens en de namen der achterblijvenden. De kosten van het bericht zijn 75 pence, dat is zowat vier en een halve gulden, bij vooruitbetaling te voldoen. Zo is ook in dit geval het overlijden van mevrouw MacCallum gepubliceerd. Na een jaar komt dan nog een herinneringsbericht in de kolom In Memoriam, geplaatst door haar liefhebbende nabestaanden. Enkelvoudige plaatsing daarvan kost maar 55 pence; met een vierregelig gedichtje erbij komt het op £ 1.10 en met vier extra regels 28 pence extra. Dat is betaalbaar en het wordt algemeen gedaan; soms ieder jaar.

Minder algemeen is het plaatsen van een halve of kwart kolom met waarderende woorden ter gedachtenis aan de overledene. Wat het tarief daarvoor is wordt niet in de Oban Times gemeld; misschien wordt het als welkome kopij aanvaard. En in het geval van mevrouw MacCallum is nu een kwart kolom appreciation, waardering, door een onbekende aan haar gewijd. Zo iets moet u lezen, om meer aan de weet te komen. Luister.

„Haar vele vrienden schrokken op bij het bericht van de dood van mevrouw M. MacCallum, de vrouw van de gepensioneerde postbesteller Alex MacCallum, wonende A Choillie Beag te Taynault. Ze overleed in een ziekenhuis te Oban na een korte ziekte.

Zij en haar man hebben zo'n veertig jaar het plaatselijk postkantoor beheerd en trokken zich enkele jaren geleden terug.

Wijlen mevrouw MacCallum was populair en zeer energiek; ze nam een belangrijk aandeel in alle plaatselijke activiteiten.

Haar grootste liefde was de Muckairn Kerk; haar verzorging van de bloemen voor de kerkdiensten werd algemeen gewaardeerd. De plaatselijke tuiniersclub en An Comunn waren de andere instellingen, waarvan zij enthousiast lid was.

Altijd bereid om te helpen op haar eigen rustige manier, vooral de ouden van dagen en de hulpbehoevenden; men zal haar zeer missen in het dorp.

Een groot aantal belangstellenden woonde de dienst in de Muckairn Kerk bij, waar de predikant ds David Galbraith voorging. Daarna volgde de crematie te Cardross.

Onze deelneming gaat uit naar haar man, haar zoon Alastair en haar dochter Ann”.

—o—

Zo, nu weet u al wat meer over mevrouw MacCallum. Dat Mac (Keltisch woord voor „zoon”) komt bij de helft van de Schotse namen voor. Dat wist u trouwens. Maar weet u de rest ook? De stam MacCallum, of later Malcolm, komt oorspronkelijk uit Lorn in het hertogdom Argyll. Nu, Taynault ligt in Argyll en wel juist in het dal Lorn, waar de rivier Awe door stroomt. De vorige week nog logeerden we een nacht in hotel Netherlorn te Taynault.

Maar u wilt weten, waar de naam MacCallum, Malcolm, vandaan komt? Die komt uit het Keltische Maol Caluim, hetgeen overgezet zijnde betekent: discipel van Columba. Ha, u hebt dus te maken met een van de eerste christenen uit deze streek; want Columba was de Ierse apostel der Schotten, wiens herinnering levendig wordt gehouden in de abdij van Iona, het eilandje voor de kust van Argyll. (En Argyll komt van Aere Gaelic, Keltisch gebied).

Zo, nu weet u al wéér wat meer van de overledene. Of had u willen weten, wat die MacCallums nog verder in hun schild voeren? De belangrijkste tak van deze clan, wier wapen in het Schotse adelboek is opgenomen, wordt geregeerd door de chief-clan Malcolm of Poltalloch, wonende te Ariskeodnish. Deze oude heer hebben we enkele malen van dichtbij gezien. Eerst op de jaarlijkse landbouwtentoonstelling van Dalmally, september vorig jaar, waar hij de eerste prijs uitreikte. En een week later bij de schaaaphondenwedstrijden te Kilmartin, waar hij als gastheer de koninklijke prinses Anne begeleidde. Jawel, de oude heer Malcolm en niet de hertog van Argyll. We hebben u daarover getrouwelijk verslag gegeven in dit goede blad.

Maar onze overleden mevrouw MacCallum was van een zeer nederige tak: haar man was slechts postbesteller, beheerder van het postagentschap. Al heeft hij tenvolte het recht, de tartan van de clan te dragen: een prachtig gekleurde wollen stof met hoofdzakelijk paarse, bruine en beige ruiten, doorsneden met lichtblauwe lijnen. Allemaal kleuren,

H. AMELINK — SITTARD

De brief aan de Efeziërs

Eenheid. 4 : 1

Zonder te ontkennen dat dit gedeelte te maken heeft met wat men dan noemt „de eenheid der kerk” lijkt het me nuchter om er allereerst aan te denken dat het hier gaat om de eenheid binnen de gemeente. Anders onttrekken we ons gemakkelijk aan de klemmen van de vermaning die er voor ons allen in staat. Het is niet noodzakelijk te vervallen in eindeloze discussies over de eenheid der kerk. Wat de gevraagde levenshouding in dit gedeelte voor de eenheid der kerk betekent komt vanzelf.

Paulus vindt het nuttig nog eens te herinneren aan het feit dat hij een gevangene in de Here is. In die positie vermaant hij. In 3 : 1 en 13 heeft hij gezegd dat hij terwille van Christus voor de heidenen een gevangene is. Hij is in gevangenschap gekomen juist omdat hij predikte dat ook de heidenen mogen behoren tot het volk van God en dat Joden en heidenen samen de nieuwe mensheid vormen. 2 : 11-22.

Paulus, als gevangene voor de heidenen, heeft hen de heerlijkheid van het Evangelie laten zien en mag daarom ook die gevangenschap wel in herinnering roe-

pen om te zeggen dat de gewezen heidenen onder elkaar en ook met eventuele Joodse christenen moeten leven in echte eendracht.

Ze zijn geroepen en nu moeten ze ook leven naar de hoogheid van hun roeping. Een bepaalde positie brengt ook een bepaalde waardigheid met zich mee.

Vrede. 4 : 2-6

Die waardigheid moet zich allereerst uiten in alle nederigheid. Nederigheid is niet hetzelfde als zelfverachting. Ook niet het altijd spreken over eigen zonden en die van anderen, maar het is onder de indruk zijn van Gods almacht en van Zijn verlossingswerk in Christus. Nederigheid weet van genade te leven. Weet ook van genade alleen te moeten leven. En dat bepaalt dan de houding tegenover God en mensen. Wat bedoeld wordt is misschien wel weer het duidelijkst aan Paulus te zien. Hij wist dat hij verreweg de ge-

ringste van alle heiligen was 3 : 8, maar dat neemt zijn besef van zijn roeping niet weg. 1 Cor. 15 : 9, 10; Hand. 20 : 19.

Zachtmoedig. Iemand die weet dat het werk van Christus van allesomvattende betekenis is voor zich zelf en voor heel de wereld. Die weet te verdragen ter wille van het koninkrijk. De zachtmoedigen worden zalig gesproken door de Heiland. Matth. 5 : 5. Het betekent niet alle dingen verzwijgen. 1 Petr. 3 : 15.

Lankmoedigheid. Geduld dat zich vooral op personen richt. Zo heeft Christus kunnen wachten op de bekering van Paulus. 1 Tim. 1 : 16.

Dat alles brengt met zich mee elkaar in liefde weten te verdragen. Onze liefde tot elkaar moet geboren worden uit de wetenschap van Gods liefde tegenover ons. Ook van de wetenschap van Gods geduld met ons. We behoeven elkaar niet te waarderen, om-

oorspronkelijk getrokken uit bloemen en planten, die in Lorn voorkomen. En vooruit, als u het naadje van de kous wilt weten: de plant van de MacCallums is de lijsterbes. Want elke Schotse clan heeft een boom, struik of bloem, die bij haar behoort en die u in haar huizen of tuinen aantreft.

—o—

Maar nu volgt u verder het krantenbericht. Mevrouw MacCallum woonde in een huis met een onuitsprekelijke naam: A Choillie Beag. Voorzover onze bescheiden kennis van het Keltisch reikt, zouden we die naam willen vertalen met „Bij het Kleine Bos”. Beag is klein. Bos is eigenlijk volgens onze gegevens coill of coille; maar de schrijfwijze van Keltische woorden is nogal variabel. En haar woonplaats was Taynault, een leuk dorpje aan de rivier, welke het water van Loch Awe naar zee voert.

Wat betekent Taynault — of heeft dat geen betekenis? Natuurlijk betekent het iets; elke Schotse naam heeft een rijke historische inhoud. We hadden in Taynault al diverse malen gekampeerd, voor we door een Schotse arbeider uit Dalmally met de naam werden geconfronteerd: het woord komt van tigh na allt. Begrijpt u het al? Zo nee, dan worden die drie woorden letterlijk voor u vertaald met „huis bij rivier”. Het eerste huis aan de Awe-rivier werd Tigh n'Allt genoemd; de naam van de latere nederzetting sleet af tot Taynault. Helder? Maar een Schots telefoniste, voor wie we de plaatsnaam spelden, zei simpel: nooit van gehoord...

Wel, de MacCallums hebben daar zo'n 40 jaar het postagentschap gedreven. Zo'n postagentschap is het begin van een winkeltje. Wanneer iemand eenmaal subpostmaster is, kan hij iedereen in zijn lokaleit verwachten. Dus verkoopt hij, behalve postzegels, ook groenten, kruidenierswaren, postpapier, sigaren, vleeswaren en wat u verder nodig heeft. Zo'n postkantoor (van 's morgens vroeg tot 's avonds laat open) is een heerlijkheid. Alle dorpspraat, chat genoemd, vangt er aan en vindt er een einde. Ieder ontmoet daar ieder. En ieder is lief voor ieder, vertelt aan ieder, luistert naar ieder. Do ut des, zou de pastoor zeggen als hij er was; de ene dienst is de andere waard.

En, zoals ieder zijn hobbies heeft, zo ook mevrouw MacCallum. Ze was meelevend lid van de tuiniersclub en van An Comunn. Wat is dát nu weer? An Comunn is de afkorting van An Comunn Gaidhealach, de grote vereniging van Keltische Vrienden. U spreekt de naam uit als „an common gaelic” en het betekent niet anders dan „een algemeen Keltisch”. Zoals wij spreken van een algemeen geloof, een algemene kerk, een algemeen beschaafd Nederlands. Deze vrienden van het Keltisch zijn zeer actief; zelfs onze Friezen zouden er nog heel wat van kunnen leren.

Maar voorafgaande aan haar hobbies wordt haar liefde tot de kerk

genoemd. Dat is een schone nagedachtenis van een rechtvaardige, die tot zegen is voor elk die het leest en hoort.

De Muckairn kerk ligt in Bonawe, een dorpje waar de Awe-rivier in Loch Etive en zo in de Atlantische Oceaan vloeit. Muckairn is een gebergte en ook de naam van een kasteel. Bonawe is een onnozel plaatsje en heeft een onnozel kerkje. Maar wel een kerkje, waar we op zondagmiddag verscheidene kerkgangers zagen, die we dezelfde morgen in de kerk van Dalmally hadden aangetroffen. Mensen dus, voor wie eenmaal kerken de zondag niet vult.

Ja, in Bonawe zagen we ook die aardige man, die 's morgens in de kerk van Dalmally had zitten slapen. De mevrouw uit het winkeltje van Taynault vroeg ons op maandagmorgen: waar hebt u gekerkt gisteren? We zeiden: in Dalmally, met zestien luisteraars, een predikant en een slaper. De mevrouw schaterde het uit en riep: die slapende man dat is mijn broer; die slaapt altijd in de kerk! — Nu, als haar broer 's morgens in Dalmally geslapen heeft kan hij 's middags in Bonawe toch wel uitgeslapen zijn. Of niet?

Wel, in dat kerkje van Bonawe had mevrouw MacCallum dus de bloemen verzorgd. Haar zelf gekweekte bloemen, de trots van de tuiniersclub. Om even bij stil te staan. Wat fijn, als bij zo'n onnozel dorp een stille dienende geest woont, een engel van een vrouw, die daar incognito wekelijks een bloemetje naast de kansel zet. Dat luistert de dienst op; het brengt een natuurlijk element in veel, dat historisch gekunsteld en vergroeid is. Het brengt een zonnestraaltje, een buitengeur, een stukje levende schepping onder de verkondiging van het Woord. En dat heeft mevrouw MacCallum als voornaamste plichtje in haar vrije tijd gezien. MacCallum, leerling van Columba, volgeling van de Heiland, gebouwd op het fundament van apostelen en profeten.

Voor de rest — een stille in den lande. Voor de rest — hulpvaardig op een rustige wijze. Voor de rest — zorg voor ouden van dagen en hulpbehoevenden. Voor mensen die niets terug kunnen doen; geen do ut des alzo. Alleen pro Deo, zou de pastoor zeggen. Om Gods wil, terwille van de God der liefde, deed ze haar werk belangeloos, gaf ze wat ze te geven had. En was daarin zalig.

Na de samenkomst is ze gecremeerd. Jawel, daar kijkt u van op. Wij zijn nog erg op begraven ingesteld en maken daar een principe van. Zelfs wij, in ons overbevolkte landje, dat nauwelijks plaats biedt aan de levenden. Maar in het buitenland, vooral in het bergachtige buitenland, is de crematie van onze doden verder gevorderd dan hier.

Het geloof in de opstanding der doden, der begraven en der verbrande doden, is er zeker zo sterk als hier. Als zelfs de zee haar doden terug geeft... waarom het vuur dan niet? Geen water of vuur kan ons scheiden van de liefde van Christus. Het heerlijk Hoofd is opgewekt, dat zijn leden tot Zich trekt.

HULP BIJ BIJBELSTUDIE

dat we zo aardig zijn. Want daaraan ontbreekt nog al wat. Maar we moeten elkaar liefde bewijzen omdat de ander voorwerp is van Gods liefde in Jezus Christus.

Vrede. 4:2-6

Gelukkig behoeven we het werken aan de echte eendracht niet een hopeloze zaak te vinden. Want dit alles hebben we in Christus. Er staat immers in 4:3 dat we ons moeten beijveren de eenheid des Geestes te bewaren. Bewaren doet men iets, dat er al is. Maar als het woord bewaren wordt ge-

bruikt betekent dit ook dat er gevaar is het te verliezen. Daar zit de duivel achter. De Geest bewerkt de eenheid. De duivel verstoort de eenheid. Hij is een helse geest, 4:31.

We hebben dan ook één afkomst. We hebben één roeping door het Evangelie. Het is één en dezelfde Geest, die het Evangelie laat uitgaan tot allen. Daarom ook één lichaam.

Paulus zal, naar alle waarschijnlijkheid, toch wel weer denken aan de tegenstelling tussen Joden heidenen, 2:18. Maar ze hebben samen, ondanks de bevoorrechte positie van Israël, één Heer. Eén Gebieder. Die hen kocht met Zijn bloed. We zijn Zijn eigendom. Hem behoren we toe. Ook de broeder behoort Hem toe. Daarom is er ook maar één geloof. Het vertrouwen. De band aan Christus. Rom. 6:3. In Hem en door Hem ook één God en Vader van alle gelovigen, over wie Hij de

scepter uitstrekt.

Als we zo de eendracht binnen een gemeente beleven, aanvaarden als een Godsgeschenk, zoals alles wat in dit gedeelte genoemd wordt gaven van de Here zijn, dan worden we ook bevrijd van alle krampachtigheid ook in ons streven „de eenheid der kerken” te bewerken. Wij hoeven het niet te doen. Het is ook wel gebleken dat het ons niet erg best lukt. Maar een gemeente die zo leeft valt ook wel op bij andere gemeenten, die zo leven en willen leven. In de herkenning moet dan ook de ontmoeting plaats vinden.

Het gaat duidelijk ook niet om een eendracht en eenheid zonder nadere keur. Het gaat om vrede met elkaar in het ene geloof. En een ander geloof bestaat er niet.

We hebben niet alleen een gelijke afkomst. Maar ook een gelijk doel. Paulus spreekt over de ene hoop van onze roeping. Het behoort tot

de echte kennis des Heren te weten welke hoop de roeping wekt. 1:18.

Hoop is in de Bijbel geen woord van onzekerheid, maar juist van zekerheid. Heidenen zijn mensen zonder hoop. 2:12. Want 'ze kennen God niet. De ene ware. Ze kennen Jezus Christus niet. De enige Zaligmaker. Echte hoop is de verwachting van het Goddelijk herstel van alle dingen. De zekerheid over het bereiken van het einddoel van Gods plan. Rom. 8:18 v.v. Ook daarin moet de eenheid uitkomen dat we de blikken gericht hebben op hetzelfde doel. Dat onze voeten samen gaan op het pad van de vrede. Die hoop wordt nooit beschaamd.

Vervolg van pag. 35

Het Heilig Avondmaal

in geding

te weerspreken zou immers de eenheid van de kerk wel zeer wezenlijk worden aangetast.

Want niet alleen dat de kerk van de vroegste tijden af deze betekenis en deze kracht van de verzoening heeft beleden, de belijdenis daarvan is ook tot op de huidige dag voor talloze gelovigen — en zeker niet alleen in de gereformeerde kerken — het fundament van hun geloof en hun enige kracht in leven en sterven. Naar het oordeel van de synode terecht.

De synode heeft zich afgevraagd of u zich wel voldoende realiseert wat uw ontkenning van deze belijdenis aan reacties moet oproepen in de gemeente en hoe onverdraaglijk deze ontkenning voor haar is. En dit niet vanwege theologische of confessionalistische onverdraagzaamheid of uit onwil iemand in de kerk enige ruimte te gunnen, maar omdat hier iets in geding is gebracht dat tot de niet prijs te geven inhoud van het christelijk geloof behoort."

☆☆☆

Tallozen, waaronder zonder twiifel ook de lezers van „Opbouw", hebben er zich van harte over verblijd dat de synode het fundamentele moment uit de belijdenis, namelijk dat Jezus Christus „plaatsvervangend", dat is: in onze plaats het gericht van God gedragen heeft; dat Hij om onzentwil tot zonde is gemaakt (2 Kor. 5:21); dat door God Hem voorgesteld heeft als een zoenmiddel door het geloof, in zijn bloed (Rom. 3:25); dat Christus ons vrijgekocht heeft van de vloek der wet door voor ons een vloek te worden (Gal. 3:13), zo duidelijk en nadrukkelijk heeft gehandhaafd.

☆☆☆

Het is ons allen natuurlijk bekend dat bijna onmiddellijk na het openbaar worden van deze brief een storm van kritiek daartegen losbarstte. Een reeks van ingezonden stukken werden b.v. in Trouw gepubliceerd die zich, soms zelfs zeer fel, tegen de synodale uitspraak keerden.

Maar wat uiteraard van veel groter betekenis en ernst is: ook Trouw zelf lanceerde in verband met deze brief een felle aanval op de synode. In de rubriek „Vandaag", waarboven het bekende symbool van de kerk van Christus prijkt — een schip met het kruis daarop! — werd het volgende geschreven:

„Nadat de synode van de gereformeerde kerken in juni jl. een besluit genomen had aangaande de opvattingen van dr H. Wiersinga, heeft ze vorige maand opnieuw een besluit in deze kwestie genomen. De argumentatie voor dit tweede besluit is volgens het besluit zelf uitsluitend dat de toelichting (let wel: niet het besluit van juni zelf) misverstand kon wekken. Dit was gebleken.

Er kwam geen verduidelijking van die toelichting, maar een nieuw besluit uit de bus. Nu zegt men wel dat dit geen nieuw besluit is, maar dat het 't vorige slechts verduidelijkt. Niets is minder waar. Het bevat niet alleen een toespitsing van de veroordeling van Wiersinga's opvattingen maar bovendien een besluit om hem een brief te schrijven waarop zijn antwoord wordt ingewacht, zij het met een soepele terminering. Bovendien is een punt van de overwegingen van juni dat handelde over een voortgaand gesprek uit die verklaring teruggenomen. En dit alles onder de motivatie dat 'een groot aantal missiven van kerkelijke vergaderingen en leden der kerken' hierover binnenkwam. Deze missiven waren, om alle mystifikaties te voorkomen, van 191 van de ongeveer 880.000 leden, van 124 van de 830 kerkeraden, van 5 van de 69 classes en van 1 van de 14 provinciale synodes. Men kan dus gevoelig beweren dat de overgrote meerderheid van de gereformeerde kerken geen behoefte had aan een nieuw besluit. Toch werd het genomen. En nog wel met de vraag per brief. Wie iets weer van de geschiedenis van scheuringen weet ook dat dergelijke brieven zelden iets goeds te zien gegeven hebben. Alleen daarom al had men wijzer moeten zijn."

☆☆☆

Dit oordeel van Trouw is in één woord vernietigend.

Er wordt niets minder in gezegd dan dat de synode onwaarheid spreekt. „Niets is minder waar!" Alsof de synode in een vorige vergadering niet had uitgesproken dat dr Wiersinga een essentieel moment in het gereformeerde, ja, van het authentiek Christelijke geloof loochent! Voorts wordt zonder meer beweerd dat de synode iets besloten heeft tegen de wil of wens van de meerderheid der kerken. Alsof alle kerkleden en kerken die niet naar de synode geschreven hebben het niet met deze synodale brief aan dr Wiersinga eens zouden zijn! En ten slotte komt de denigerende, ja, beledigende opmerking dat de leden van de synode, die van harte deze toch allerm minst hooghartige of provocerende brief geschreven en goed gekeurd hebben „wijzer" hadden moeten zijn!

Is het de journalistieke taak van Trouw een dergelijk hautain oordeel uit te spreken?

Natuurlijk, wie steeds kennis neemt van wat Trouw over „kerk en theologie" schrijft weet uiteraard dat de redactie van dat blad van een synodaal optreden als het in geding zijnde niets moet hebben. Maar dat het blad dat op deze wijze doet is wel heel erg. Allerlei niet-gereformeerde of anti-gereformeerde activiteiten en publicaties ontvangen veelal een op zijn minst sympathieke bespreking of zelfs aanbeveling. Maar nu het gaat om wat het hart van het belijden van alle gereformeerde, alle reformatische christenen komt er het zo juist geciteerde vonnis!

☆☆☆

Inderdaad het gaat hier om het hart van het gereformeerde, ja, om het hart van het christelijke belijden. Het gaat om het „vrede door het bloed des kruises." Nee, deze bewering is niet over-

trokken.

Alle ware christenen stemmen van ganser harte in met het klasieke, ontroerende en heerlijke, eerste woord van de catechismus dat onze **ENIGE** troost in leven en sterven dit is, dat wij met lichaam en ziel, beide in leven en sterven, niet ons eigen eigendom maar dat van Jezus Christus zijn, **Die met zijn dierbaar bloed voor al onze zonden volkomenlijk heeft betaald en ons zo ook uit alle heerschappij van de duivel verlost heeft.**

Mag aan deze waarheid, aan deze **realiteit** ook maar in het geringste worden getornd?

Mag er — nog erger — een streep worden gehaald door dat woord over het betalen van onze zonden door Jezus Christus met zijn bloed?

☆☆☆

Laat ik de zaak nog indringender zeggen.

Stel dat a.s. zondag in alle synodale kerken het Avondmaal wordt gevierd. En dat men dat doet op de wijze als dat door die kerken zelf is afgesproken en beloofd, dan verklaren de Avondmaalsgangers voor zij brood en beker nemen — en ik citeer uit de eigen formulieren van die kerken¹⁾ — dat zij Avondmaal vierende „**gedenken**, dat Hij (Christus) door de Vader in de wereld gezonden werd, niet opdat Mij de wereld zou veroordelen, maar opdat de wereld door Hem zou behouden worden. Onze Heiland, waarach-

tig God en waarachtig mens, heeft van het begin tot het einde van zijn leven op aarde de toorn Gods tegen onze zonde gedragen. Hij werd in de hof gebonden, opdat Hij ons zou ontbinden. Hij leed ontelbare smaadheden, opdat wij nimmer te schande zouden worden. Hij is onschuldig ter dood veroordeeld, opdat wij voor het gericht Gods zouden worden vrijgesproken. Hij heeft de vervloeking van ons op zich geladen, opdat Hij ons met zijn zegeningen vervullen zou. Aan het kruishout heeft Hij zichzelf naar lichaam en ziel vernederd tot in de diepste versmaadheid en angst der hel, toen Hij riep met luide stem: „Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij Mij verlaten", opdat wij door God aangenomen en nooit door Hem verlaten zouden worden."

Ja, zó belijdt de ten Avondmaal gaande gemeente in de (synodaal) Geref. Kerken, voor God en de mensen.

En de vraag **moet** gesteld worden, al is ze snijdend scherp: wordt de gang ten Avondmaal, na het getuigenis dat men zó gaat gedenken, niet een leugen als men weigert te geloven dat Christus in onze plaats het gericht Gods over onze zonde heeft gedragen?

Het komt er nu eenmaal zeer nauw op aan als men voor Gods aangezicht verschijnt.

¹⁾ Het citaat is uit het tweede Avondmaalsformulier van de Gereformeerde Kerk. Het eerste is het oude algemeen bekende.

K. JANSSENS — KAMPEN

Dirk Rafaelsz. Camphuysen

een bijna vergeten dichter
uit de Gouden Eeuw

(2)

■ De theoloog

In het voorgaande hebt U gelezen, dat Camphuysen afzag van het predikambt, vanwege het gevaar dat de luisteraars liepen, als ze een afgezet predikant beluisterden of voorthielpen of onderdak verleenden. Maar achter deze 'ambtsverlating' zat een veel diepere oorzaak. Camphuysen was langzamerhand tot de overtuiging gekomen, dat het ambt van predikant helemaal niet moest bestaan. In Norden had hij vrienden ontmoet, die tegenstanders waren van de eenmansbediening en die veel meer voelden voor het 'oefenen': een ieder die meende wat te moeten zeggen in het midden der gemeente kon dat doen. De vrienden waren in Rijsburg geweest, waar de secte der 'Rijnsburgse Collegianten' vergaderde. Zij hadden gedacht, toen hun eigen predikant door de Dordtse synode was afgezet: Waarom zouden we onszelf niet kunnen stichten? Daarbij kwam, dat deze groepering volkomen onconfessioneel was: van een of ander belijdenisgeschrift moest ze niets hebben. Camphuysen was het met deze denkbeelden eens en in Norden heeft hij ze ook in de praktijk toegepast.

Om het bovenstaande is hij ook van de Remonstranten vervreemd. Die hadden al heel gauw na de Dordtse synode een nieuw kerkgenootschap gesticht en daarbij ook een confessie ontworpen, hoewel men meteen uitsprak, dat die nooit ofte nimmer een bindende kracht mocht hebben. Hij duidde zijn eigen positie eens als volgt aan: „van niemand afgescheyden ende aan niemant precyselick vast".

Ook in zijn theologische denkbeelden was Camphuysen zeer ver verwijderd geraakt van de Gereformeerde beginselen. Toen hij tijdens zijn zwerftochten op Ameland woonde, heeft hij o.a. zijn tijd besteed aan het schrijven van het 'Onbedriegelijk oordeel tusschen goede en quade leere'. Met 'oordeel' bedoelt hij het menselijk oordeel, dat voldoende in staat is om te onderscheiden tussen ware en valse leer. Het verstand kan wel beslissen wat nodig is voor een godzalig leven en dat is dan een deugdzaam leven. Het is met ons in orde als we dáartoe gezind zijn. 'Geloof niet dat yet van Godt is, voor dat gy sels verstaat dat het goed is'.

Het is geen wonder, dat Camphuysen een moeilijk geestelijk leven moet hebben doorgemaakt, want het ontbrak hem ten enenmale aan

de zekerheid des geloofs. Immers, wie zijn zekerheid wil ontleen aan zijn deugdzaam leven, blijft doorlopend staan voor de vraag of dat leven wel deugdzaam genoeg was.

In zijn dichtwerken ontbreekt dan ook steeds het vreugdevolle moment. In de enkele blijde gedichtjes die hij schreef klinkt toch nog een sombere ondertoon. Iemand schreef: 'Zijn negatie van de kerndogma's der Christelijke leer beroofde hem van de diepst emotionerende motieven der Christelijke lyriek.' Voor hem was Christus alleen Wetgever en Voorbeeld, wiens juk hard was en wiens last zwaar.

■ Zijn dichtwerk

In 1624 verscheen bij een onbekende uitgever te Hoorn een bundeltje gedichten van Camphuysen, zonder dat overigens zijn naam op de titelpagina prijkte: het gevaar van de vervolging bestond immers nog altijd. Het is met deze bundel 'Stichtelijke Rijmen' anders gegaan dan de dichter ooit had kunnen dromen: binnen een anderhalve eeuw tijd waren er vijftig drukken van verschenen, een eer die zelfs aan Vader Cats niet kan worden toegeschreven. Camphuysen had het boekje gereed gemaakt in zijn Dokkumse tijd, toen er geld moest komen. Zelf is hij naar Hoorn gereisd om toezicht op het werk te houden; hij was immers zelf boekdrukker geweest. En het resultaat mocht er zijn. Het is een boekje dat er uit ziet als een psalmboekje: klein van formaat, geschikt om in de kleding mee te nemen.

In het voorwoord zegt de dichter: 'Het is mij (beminde Lezer) vrij wat tegen dat ik juist mede een Boeck in de Weereld moet brengen'. Maar als het dan toch moest, dan zou het zo goed mogelijk zijn. Bescheiden schrijft hij: 'In mijn Rijmen en Dichten zullen zonder twijfel de rechte oordeelaars en Konst-hebbers veele fouten zien doch misschien op verr' na zoo veel niet als ik zelfs. Ik ben voldaan als maar 't Boeck zijn Opschrift voldoet, dat is dat het U, Christelijke (of tot Christelijkeyd bereyde) Lezer stichte en met eenen vermake'. In een van zijn gedichten schrijft hij:

Elk heeft zijn byzonder drijven;
Elk heeft zijn byzonder lust
Daar zijn geest op werkt en rust
Dien hy gaarn het liefst laat blijven
Daar hy gaarn van spreekt en queelt: (= zingt)
Elk heeft wat daar hy me'e speelt.

En dan volgt er wel wat al te bescheiden en ook niet geheel naar waarheid:

Uws gebuurmans lust is tuynen
Of te zien op kruyden kracht:
Uw vermaak is op de jacht
Of met fret en net in duynen;
Rijmpjes maken is het mijn.
Met een woord: Elk heeft het zijn.

Zijn hoofddoel was en bleef: stichten. Dat deed hij in het algemeen, dat deed hij ook in bijzondere gevallen. Zo schreef hij 'Voor een Jonge Dochter M.G. in hare langdurige en sware ziek-quale':

't En is niet alle tijd van vreugde dat men zingt:
Ik zing hoewel met pijn, smert en ellend omringt.
By menschen schijnt geen hulp: waar zal ik henen gaan?
Tot hem daar vreugd en pijn en alles komt vandaan.

In een troostlied voor een vader wiens zoon verdrongen is zegt hij:

Wat heeft de mensch waar op hij vast mag staan?
Dat sterff'lijk komt, moet sterff'lijk henegaan.
Vergeefs bezucht men 't gaan van 't noodig pad:
En beter noyt, dan al te lief gehad.

Ziet U, voelt U hoe in de laatste regel Camphuysen een fraaie zeggung bereikt, die blijft hangen alsof hij een spreuk was.

Uit de veelheid van verzen zou ik U nog vrij gemakkelijk een serie van schone regels kunnen tonen. Wat vindt U van:

Wat is de Meester wijs en goed,
Die alles heeft gebouwt
En noch in wezen blijven doet,
Wat 's menschen oog aanschouwt.

De Mey wiens zoetheyt zoo ver strekt;
Dat zijn gedachtenis
In 's menschen geest al vreugd verwekt
Eer hij voorhanden is.

Elk diertje heeft zijn vollen wensch
En quel-begeert (= begeerte tot kwellen) leyt stil;
Behalven in den dwazen mensch
Door zijn verkeerden wil.

Hoe verder Camphuysen van de gebeurtenissen die tot zijn verbanning hadden geleid kwam af te staan, hoe objectiever zijn gedichten werden. In het voorgaande hebt U enkele regels kunnen lezen uit het 'Schey-liedt', waarmee hij afscheid nam van het vaderland. Dat lied heeft hij later geheel omgewerkt in het 'Gebed in tegenwoordig en toekomstig Lijden'. Ik geef U een paar opmerkelijke wijzigingen:

De Satan kreeg (niet lang gele'en)
In onze Vaderland
't Verkeerd-geleerde rot by-een,
Stout op de aardsche hand,

veranderde hij als volgt:

Al krijgt de Satan of zijn le'en
In 't een of 't ander land
't Verkeerd-geleerde rot by een
Stout op de aardsche hand; (enz.)

De volgende regels uit het 'Schey-liedt'

Dus moest ik door den kruys-weg heen,
Doch die 'k alleen niet trad:
't Is beter met Gods volk gele'en,
Dan sonden-nut gehad.

vinden we als volgt in het 'Gebed' terug:

Al moet men door den kruys-weg heen
't Is 't hard maar zalig pad;
En beter met Gods volk gele'en
Dan zonden-nut gehad.

Bovendien heeft hij de lengte tot de helft ingekort, door alle eigen ervaringen er uit weg te laten.

■ De Psalmen

In de 'Stichtelijke Rijmen' komen ook een aantal berijmde psalmen voor. In het Liedboek voor de Kerken kunt U er een vinden. (Of hebt U geen Liedboek in huis? Jammer! Dan zult U er ook wel niet uit zingen in de Kerk. Ook jammer!) Het is nr 420: Een bewerking van psalm 121. In het Liedboek komen maar twee strofen voor; oorspronkelijk heeft Camphuysen zes strofen geschreven, waarvan ik de volgende overschrijf:

1. Ik hoor trompetten klinken
De vyand is naby;
Ik zie harnassen blinken
En niemand is met my:
Het hart klopt door 't benouwen:
Dies laat ik diep beschroomt
't Gezicht 't gebergt aanschouwen
Of daar geen hulp van kooft.
6. Geen quaad en kan u deren:
't Zy of gy buytens huys
U zelven moet generen (= bezig zijn)
Daar is geen vreez' voor kruys;
't Zy of gy binnen deuren
In uwen huyze bent
Geen quaad kan u gebeuren
Van nu tot aan uw end.

Ook in de bewerking van psalm 125 staan een paar zeer gelukkig getroffen regels.

1. Wat winden dat 'er ruyschen
wat regen dat 'er plast
Het hooge huys van Sion
staat onbeweegt en vast.
3. De hoog-getopte bergen
zijn als een vaste schans
Rondom Jerus'lem henen;
geen vyand heeft 'er kans.

Als U een beetje op de hoogte bent van de onberijmde psalmen, dan is het niet moeilijk in te zien, dat Camphuysen meer deed dan alleen berijmen. Hij breidde de teksten vaak uit en dat deed hij ook in zijn tweede dichtbundel, die verscheen in 1630. Toen was de dichter al dood. Die was immers in 1627 gestorven. Door het succes van zijn 'Stichtelijke Rijmen' hadden vrienden aan hem de opdracht verstrekt om de psalmen te berijmen op zodanige wijze, dat ze in hun bijeenkomsten gezongen zouden kunnen worden op de bekende melodieën. (De zojuist genoemde hadden heel andere zangwijzen.) Camphuysen noemde zijn nieuwe bundel 'Uytbreiding over de Psalmen Des Propheten Davids'; U ziet het: niet uitsluitend berijming. Deze psalmberijming werd veel gebruikt in de kringen die zich met Camphuysen verwant voelden: de Rijnsburgse Collegianten, de Doopsgezinde groeperingen, sommige Remonstranten.

Naar mijn smaak zijn deze psalmbewerkingen van minder dichterlijke kwaliteit dan die uit de 'Stichtelijke Rijmen'. Ze zijn ook lang niet zo bekend geworden en gebleven.

Merkwaardig is, dat de Zuidafrikaanse psalmberijmer Totius in deze eeuw nog gebruik gemaakt heeft van het werk van zijn voorganger Camphuysen. Veel nam hij over, veel van de 'uytbreyding' liet hij weg, het niet orthodox klinkende veranderde hij. Zie het volgende voorbeeld uit psalm 119:

Uwe wetten draag ik liefde, wankelbaren menschen haat.
Heer, Gy zyt myn schut, bescherming, en uw woord
myn toeverlaat.
Weg van my, gy boosgeaarde; 't is myns harten
vollen wil
In al myn bedrijf en hand'len zoo te wand'len als God wil.

Deze regels komen bij Totius als volgt terug:

Vir u wette dra ek liefde
vir die twyf'laars enkel haat.
Heer, U is my skild en skuiling,
en u woord my toeverlaat.
Weg van my, o boosgeaardes;
want dit maak my onrus stil:
om in myn bedryf en handel
so te wandel soos God wil.

Toen Camphuysen zijn psalmboek voltooide, leed hij al aan de ziekte die hem het leven zou kosten. En hij wist dat. Maar het vervulde hem met diepe blijdschap, dat hij gereed had, wat hij als zijn levenswerk moet hebben beschouwd. Op zijn sterfbed sprak hij de woorden: „De Heere sij gedankt en geprezen, het psalmboek is voltrocken.”

Kerknieuws

Aangenomen naar Wapenveld: ds S. A. v. d. Veer te Giessendam-Neder Hardinxveld.

Beroepen te Zwolle (3e pred. plaats in combinatie met Dalfsen): ds P. Veldstra te Leerdam; te Emmeloord: ds Joh. C. Schaef-fer te Deventer; te Loosdrecht: ds J. Scheltens te Zalk en Veecaten.

Breukelen — De kerkeraad van de Geref. kerk (vrijgem buiten verband) deelt u met droefheid mee, dat zijn hooggeachte predikant, ds M. J. Arntzen, zijn ambtsdienst in de Geref. kerk van Breukelen niet langer meent te kunnen voortzetten.

Ds Arntzen heeft verklaard, dat de Geref. kerk van Breukelen zich wil houden aan Gods Woord en de geref. belijdenis. De diepste grond van het gerezen conflict tussen kerkeraad en predikant is gelegen in de methode, tempo en uitwerking waarin de Geref. kerken (vrijgem. buiten verband) moeten komen naar een geordend kerkelijk samenleven en naar een optreden in eenheid van belijden en handhaven van de geref. belijdenis in de samenleving van de Gereformeerde kerken (vrijgem. buiten verband).

Deze verklaring heeft de instemming van ds Arntzen en zowel hij als de kerkeraad hebben elkaar beloofd, over de loop van de feitelijke ontwikkelingen in de laatste weken in kerkeraad en gemeente van Breukelen niet in het openbaar te zullen spreken en schrijven.

De adviseurs, die de kerkeraad en de predikant van Breukelen in de laatste weken met hun adviezen hebben bijgestaan stemmen eveneens met deze verklaring in.

Namens de kerkeraad
voornoemd,

E. Schuurman, praeses
M. Boekelo, scriba

Emeritering ds J. Waagmeester — Op 1 maart a.s. hoopt ds J. Waagmeester te 's-Gravenhage-Z.W. met emeritaat te gaan. Op zondag 23 februari daaraan voorafgaand hoopt hij afscheid te nemen van zijn gemeente. Hij zal D.V. daarna nog wel enig pastoraal werk blijven verrichten.

Amsterdam-West — Van de Chr. Geref. Kerk te Amsterdam-Nieuw-West werd een uitnodiging ontvangen voor een gesprek tussen beide moderamina. De kerkeraad besloot van deze uitnodiging gebruik te maken en, zo mogelijk samen met de konsulent, nog deze maand (januari) met deze broeders te gaan spreken.

Beverwijk — Er kwam van de Reformatorische Bijbelschool Zeist een schrijven binnen met het verzoek om toestemming en bewilliging tot een tweetal stage-maan-

den in de gemeente door de 3e jaars student W. in 't Hout. Genoemde student stelt veel belang in het gemeentewerk. De kerkeraad heeft besloten deze jonge broeder met ingang van 23 januari zijn 2 maanden stage te laten beginnen.

Voorts heeft de kerk te Beverwijk het oordeel van de vergadering van de klassis Haarleg gevraagd over de bediening van het Heilig Avondmaal door een ouderling. In één jaar tijds moest nl. het Avondmaal tweemaal op het laatste ogenblik worden uitgesteld. De kerkeraad heeft deze materie echter nog niet uitputtend met de gemeente besproken. De aktualiteit van deze vraag vermindert door de klassisbeurtenregeling en het konsulentchap van ds M. Bakker te Haarlem. De klassisvergadering heeft nog geen besluit hierover genomen, maar de kerken verzocht zich op de mogelijkheid en wenselijkheid hiervan nader te bezinnen.

Heemstede — Wat betreft de kwestie van het zingen van de geloofsbelijdenis besloot de kerkeraad, in aanmerking nemende het feit, dat nog enkele brs. en zrs. bezwaar hiertegen hebben, voorlopig als proef dit elke eerste zondag van de maand te doen en dit besluit op een gemeentevergadering toe te lichten.

Voorts zal een commissie gevraagd worden in een rapport de kerkeraad nader te informeren over de vraag of en in hoeverre het Nieuwe Liedboek in de eredienst kan worden gebruikt.

STUDENTENLEVEN

Ter gelegenheid van de viering van de 13e Dies Natalis zal de Civitas Studiosorum Reformatorium op donderdag 6 februari a.s. een openbare vergadering houden, waar Prof. Dr J. Verkuy, theoloog aan de V.U. te Amsterdam, een lezing zal houden met als titel: „Het Racisme”.

De lezing zal gehouden worden in het Hart van Delft, Vlamingsstraat 44 te Delft om 17.00 uur.

Iedere belangstellende is van harte welkom.

F. W. Weeda, h.t. ab-actis

De gemeente van Eindhoven maakt U deelgenoot van haar verdriet om het sterven van onze broeder

IZAK DORR

God had hem veel gaven geschonken, die hij altijd blijmoedig voor jong en oud ten nutte maakte. Ook mochten we hem veel jaren als ouderling in ons midden hebben.

Moge de HEER zijn vrouw en kinderen kracht geven dit zware verlies te dragen en moge HIJ ons helpen in de gemeenschap der heiligen naast dit gezin te blijven staan.

Wij willen ook God danken voor het vele dat br. Dorr voor de kerk van Eindhoven en voor de zusterkerken mocht doen.

Eindhoven, 19 januari 1975.

Namens de Geref. Kerk (vrijgem.) te Eindhoven,
ds E. R. Postma
H. J. Janssens

In de vroege ochtenduren van 24 januari 1975 werd

NELIS VAN HALL

door zijn Hemelse Vader naar Huis gehaald in de leeftijd van bijna 79 jaar.

„de Heere was zijn gids”

Oosterbeek,
B. van Hall-Houtzeel
Ommen,
Nel en Gerrit
Zeist,
Bets en Laurens
Creil (N.O.P.),
Jannie en Jaap
Arnhem,
Jan en Greet
Renkum,
Cor en Manny
Den Helder,
Jennie en Kees
Winterswijk,
Mieke en Gerrit
en kleinkinderen

Oosterbeek,
Nieuwland 11

De begrafenis heeft inmiddels te Oosterbeek plaatsgevonden.

Plaats uw familieberichten in dit blad

Ons vakantie reisplan 1975

OOSTENRIJK

Deze unieke jongerenreis naar het Bregenzerwäld gaan wij dit jaar weer doen voor de 16de keer. Door de vele aanvragen gaan wij dit jaar weer 3 reizen maken, om teleurstellingen te voorkomen: schrijf per omgaande.

De kampeerboerderij van mevr. Flatz in het bergdorp Schwarzenberg biedt ons volop de gelegenheid van deze kampreis te genieten.

's Morgens vroeg met de bus weg, 's avonds in Oostenrijk.

De prijs, alles inbegrepen: verzekeringen, bustochten, etc.

De data is als volgt:	Prijs
7 juli t.m. 16 juli	f 375,—
17 juli t.m. 26 juli	f 375,—
28 juli t.m. 6 aug.	f 375,—

Folder op aanvraag.

Aanmelden bij de kampleider:

JAN WIJNSMA,

Langgrouwsterweg 39, Nijkerk (O-D),
Post Metslawier, Fr.

Tel. 05192-293 - b.g.g. 294.

Uithoorn - DRINGEND

Prot. Chr. MAVO „d'Uylenburcht”

Hélène Swarthlaan 2 — Tel. 02975-63137

Gevraagd:

Leraar of Lerare Biologie

voor 20 uur.

Bij voorkeur in het bezit van de volledige bevoegdheid of de oude hoofddake en diploma applic. cursus Biologie, of met bereidheid daarvoor te studeren.

Eveneens gevraagd:

Lera(a)res

WISKUNDE (8 uur) — ENGELS (6 uur)

Combinatie mogelijk tot voll. weektaak, eventueel met lessen aan de Chr. MAVO-Aalsmeer, waar eveneens nodig is: Biologie (18 uur), Engels (10 uur) en bovendien Duits (8 uur).

Prachtige kans om zich bij het MAVO in te werken. Verplaatsingskostenbesluit van toepassing. Verkrijgen van een woning behoeft geen probleem te zijn.

Sollicitaties aan of inlichtingen bij de directeur C. J. Stahlie, Herman de Manlaan 11, Uithoorn (tel. 02975-63909).

DELFT

Christelijk Lyceum voor Delft en Rijswijk
Scholengemeenschap voor vwo-havo,
Delftweg 81, Delft, tel. (015) 14 20 40

Gevraagd
per 1 augustus 1975

DOCENTEN

met 1e graads bevoegdheid voor

Engels	± 26 uur (vb beschikbaar)
geschiedenis	± 20 uur ¹⁾
aardrijkskunde	± 12 uur ¹⁾
maatschappijleer	± 9 uur ¹⁾
biologie	± 17 uur ¹⁾
¹⁾ combinaties zijn mogelijk.	

De huisvesting leverde tot heden geen problemen.

Van sollicitanten wordt verwacht, dat zij positief staan tegenover christelijk onderwijs.

Inlichtingen en sollicitaties (met opgave van godsdienst, referenties en zo mogelijk telefoonnummer) bij de rector M. Jochensen.